

Olga GARUSOVA

UNELE ASPECTE PRIVIND DIALOGUL CULTURAL RUSO-ROMÂN DIN PERIOADA INTERBELICĂ

Rezumat

Unele aspecte privind dialogul cultural ruso-român din perioada interbelică

În istoria contactelor culturale ruso-române, perioada interbelică se evidențiază printr-o mulțime de evenimente și prin numele participanților la ele, manifestându-se pătrunderea elementelor culturii străine în cea românească și asimilarea lor creativă. Rolul important în acest dialog intercultural l-au jucat emigranții din Rusia, după revoluția din 1917, care au format, inclusiv în România, un fenomen numit „ruși din străinătate”. Articolul relevă unele subiecte puțin studiate ale relațiilor interculturale, fiecare din ele cerând, în perspectivă, o cercetare specială mai profundă. Mai multe fapte din viața literară, muzicală sau teatrală a timpului ne demonstrează, direct sau indirect, influența culturii ruse asupra celei românești. Cel mai elocvent caz este activitatea de creație a reprezentanților faimoasei epoci culturale ruse, numite „Epoca de Argint”, care a influențat căutările artei avangardiste românești. Or, literatura și arta rusă din acea perioadă sunt conștientizate ca parte integrantă a spațiului cultural european. În perioada interbelică, când cultura românească a ajuns la fenomenul înfloririi adevărate, ea a fost deschisă la dialog cu mai multe culturi naționale, inclusiv cu cea rusă. Faptul ne oferă posibilitatea să vorbim despre valorile spirituale și etice comune care au devenit baza înțelegerii reciproce.

Cuvinte-cheie: dialogul cultural ruso-român, perioada interbelică, emigrația rusă.

Резюме

Некоторые аспекты русско-румынского культурного диалога в межвоенный период

В истории русско-румынских культурных контактов период между двумя войнами выделяется по насыщенности именами и событиями, которые свидетельствуют о проникновении и творческом усваивании элементов чужой культуры. В активизации межкультурного диалога важную роль играла послереволюционная эмиграция из советской России в Румынии, русское зарубежье. В статье рассмотрены малоизвестные или недостаточно разработанные сюжеты межкультурного взаимодействия, каждый из которых в перспективе предполагает специальное исследование. Множество фактов литературной, музыкальной, театральной жизни свидетельствуют о прямом или опосредованном воздействии русской культуры на румынскую. Особое влияние имело творчество оказавшихся в эмиграции представителей «Серебряного века», пересекаясь с эстетическими поисками ру-

мынского художественного авангарда. Русская литература и искусство в этот период осознаются как часть европейского культурного пространства. Переживая в межвоенные годы расцвет, румынская культура была открыта к диалогу с русской и другими национальными культурами. На этой почве и возникает представление об общих духовных и нравственных ценностях, которые стали основой для взаимопонимания.

Ключевые слова: русско-румынский культурный диалог, межвоенный период, русская эмиграция.

Summary

Some aspects of the Russian-Romanian cultural dialogue during the interwar period

In the history of Russian-Romanian cultural contacts, the period between the two wars stands out for the richness of names and events that indicate the penetration of elements of foreign culture in the Romanian one and their creative assimilation. The important role in this intercultural dialogue was played by emigrants from Russia after the 1917 revolution that formed, including in Romania, a phenomenon called "Russians from abroad". The article reveals some less studied topics of intercultural relations, each of them asking, in the future, for a deeper special research. Many facts of literary, musical and theatrical life of that time testify to the direct or indirect influence of Russian culture on the Romanian one. The most eloquent case is the creative activity of representatives of the famous Russian cultural age, called the "Silver Century", who have influenced the Romanian avant-garde art. However, the Russian literature and art of that period are recognized as the integral part of the European cultural space. In the interwar period, when Romanian culture reached the real flowering phenomenon, it was opened to dialogue with other national cultures, including the Russian one. Here is an idea of the general spiritual and moral values that have become the basis for common understanding.

Key words: Russian-Romanian cultural dialogue, interwar period, Russian emigration.

Tema contactelor culturale ruso-române în perioada anilor 1920–1930 în istoriografia modernă este reprezentată de foarte puține surse. Printre lucrările specializate pot fi menționați așa autori ca D. Balan, A.-M. Brezuleanu [1; 4; 5; 6]. Cercetătorii literari români consideră că perioada interbelică ocupă un loc special în istoria relațiilor culturale româno-ruse, iar studiul acestei „zone vaste” promite în perspectiva

dialogică „percepția emigrării rusești de către societatea românească” [5, p. 176].

În trecut, între Rusia și România nu existau contacte culturale de durată, cum existau cu alte țări slave, cu Germania sau Franța. Dialogul ca întâlnire și comunicare între două culturi apare și se dezvoltă în perioada interbelică, atunci când are loc o cunoaștere apropiată a românilor cu rușii și cultura acestora. În acest proces, rolul decisiv l-a avut emigrarea post-revoluționară din Rusia sovietică.

Odată cu formarea în diferite orașe ale Vechiului Regat a coloniilor de emigranți, prezența rușilor se face efectiv simțită în viața cotidiană a României. În București s-a păstrat fosta reprezentanță diplomatică rusă pe lângă care funcționa biserica Sf. Nicolae; au început să apară publicații periodice în limba rusă, s-au deschis biblioteci particulare ruse, librării, pensiuni și cabinete medicale; s-au deschis restaurante cu bucătărie rusească și programe artistice. Până la apariția cinematografului sonor, filmele rusești erau acompaniate de balalaici. Nume ale artiștilor dramatici, de operă, balet și estradă, de pictori ruși erau obișnuite pe afișele bucureștene.

Conform istoricilor emigrației ruse, acest fenomen a avut un impact semnificativ asupra culturii Occidentului, iar România, ca una dintre țările dispersiei rusești, nu a fost o excepție. Pe de altă parte, aflându-se într-o țară străină, oamenii de cultură căutau oportunități de autorealizare în noile circumstanțe sociale și culturale. Diversele forme de colaborare la nivel interpersonal indică căutarea căilor de înțelegere reciprocă și de apropiere de cultura românească. Un factor important în acest sens a fost participarea reprezentanților culturii rusești din Basarabia, care s-au stabilit în zona emigranților. Cele mai vizibile legături interculturale s-au manifestat în sfera literară. În perioada interbelică se atestă un interes față de literatura clasică rusă și, totodată, un interes crescând față de cea contemporană. Publicul cititor român face cunoștință nu doar cu traducerile binecunoscute ale F. M. Dostoievskii, L. N. Tolstoi, A. P. Cehov, dar și cu cercul larg de scriitori emigranți L. Andreev, A. Avercenko, M. Arțăbașev, I. Bunin, A. Kuprin, D. Merejkovskii, V. Nabokov, I. Severeanin, A. Feodorov – opera cărora este publicată pe paginile mai multor ediții periodice române. După cum menționează D. Balan, în acea perioadă de timp, în limba română au fost publicate cinci cărți ale lui A. Avercenko, M. Arțăbașev, D. Merejkovskii; șapte cărți ale lui A. Kuprin. Lista impunătoare, în care au intrat și așa autori sovietici ca S. Esenin, M. Zoșcenko – vorbește despre „componenta rusească” în spațiul literar interbelic. Activitatea scriitorilor emigranți ruși era discutată în presă, era comparată cu literatura română,

cu opera literară mondială [4, 5]. Discuțiile, analiza comparativă a operei de către renumiți critici și literați români au contribuit la înțelegerea asemănarilor și diferențelor în dezvoltarea culturilor naționale.

Dialogul presupune întotdeauna participarea cointeressată a două părți în cadrul acestuia. Dacă anterior era avantajată traducerea literaturii ruse în limba română, apoi în perioada interbelică se semnalează un contraproses. În presa rusească din București și Chișinău se publică cu regularitate lucrările scriitorilor români. Traducător activ era scriitorul N. Dunăreanu, care, pe lângă alte proiecte culturale, a fost și inițiatorul publicării a *Prozei române – Rumânskaia proza*, în două volume. În traducerile poetului și prozatorului A. M. Feodorov, care locuia în Sofia și colabora cu ziarul „Nașa reci” („Graiul nostru”), se publicau operele lui M. Eminescu, T. Argezi, N. Davidescu, N. Crainic, I. Pillat, D. Anghel, A. Vlahuță, O. Goga, G. Coșbuc ș. a. În anul 1928, în traducerea scriitorului și criticului basarabean V. Lașkov, a apărut „Antologia poeziei românești”, care a inclus peste treizeci de autori.

Un rol aparte de „integrator” cultural îi aparține scriitorului și publicistului L. M. Dobronravov-Donici. Membru activ al vieții literare române din prima jumătate a anilor '20, el și-a asumat misiunea de promotor al culturii, de a familiariza societatea basarabeană cu ultimele tendințe din literatura română modernă. În calitate de redactor-șef al ziarului „Basarabia”, considera necesar „să ofere periodic cititorilor noștri cele mai bune lucrări ale gândirii literare și artistice românești în traducerea rusă” [7, p. 3]. La rândul său, colaborând cu numele Leon Donici în diverse ediții periodice de limbă română, Dobronravov populariza literatura rusă în rândurile cititorilor români. El a publicat portretele literare ale scriitorilor M. Gorkii, L. Andreev, I. Bunin, A. Remizov, D. Merejkovskii, N. Berdeaev, F. Dostoievskii, I. Șmeliiov; eseuri despre opera compozitorilor Borodin, Musorgskii, Ceaikovskii, Șaleapin; schițe despre alți scriitori ruși contemporani. Un nou nivel de dialog intercultural îl demonstrează edițiile apărute la începutul anilor '30, chiar și în pofida existenței lor neîndelungate. În anul 1933, un grup de emigranți ruși, în frunte cu N. Sablin, a început editarea ziarului „Golos Buharesta” („Vocea Bucureștiului”), în care un șir de materiale se publica în limba română. Redacția își exprima programatic tendința „de a dezvolta și consolida relațiile de prietenie dintre culturile românești și cele rusești prin intermediul cunoașterii reciproce în domeniul istoriei, literaturii și artei” [8, p. 2]. În acest sens, a fost remarcabilă publicarea memoriilor Reginei Maria „Povestea vieții mele”; recenzia romanului lui Ghib I. Mihăescu „Rusoica”, publicistica

despre emigranții ruși și minoritățile naționale.

În paginile revistei literar-artistice „Zolotoi petușok” („Cocoșelul de aur”), alături de autorii ruși, se publicau operele scriitorilor D. Anghel, I. Brătescu-Voinești, O. Goga, I. Minulescu, C. Petrescu; se inserau reproducerile pictorilor Gh. Petrașcu, N. Grigorescu, I. Izer, D. Mirea. Unele versuri ale poezilor români și articole sunt traduse în limba franceză (se preconiza expedierea revistei în Franța și în alte țări). Al doilea număr al „Cocoșelului de aur” a fost întru totul dedicat simbolismului. Traducerile, exprimând simbolic orientarea culturii române spre cea franceză, aminteau despre sursele tradiției literare simboliste. Experiența cooperării pe aceeași platformă literară a scriitorilor din diferite țări a dezvăluit disponibilitatea unui dialog și, în perspectivă – o modalitate eficientă de înțelegere reciprocă în baza unor idei comune despre valorile estetice. Însă aceste oportunități, la fel ca și alte proiecte culturale, au rămas practic nerealizate. Inițiativa particulară nu dispunea de fondurile necesare, și nici de sprijinul public necesar.

În perioada interbelică sporește interesul românilor față de dramaturgia rusă. Repertoriul teatrelor de stat și celor private din România include adaptarea operelor dramatice ale lui F. Dostoievskii; piesele lui N. Gogol, A. Cehov, L. Tolstoi, M. Gorkii, A. Feodorov, N. Evreinov, M. Arțăbașev ș.a. De o atenție deosebită se bucura scriitorul Leonid Andreev. Piese sale, montate pe scenele teatrelor românești, rusești și evreiești, îndemneau la reflecție asupra specificului creației dramaturgului. Criticii menționau esența expresivă a eroilor din diferite pături sociale, problemele cotidiene, misticismul, psihologismul contradictoriu, subliniind actualitatea vitală a operei scriitorului. „Și discuțiile, pe care le ticluiește Andreev întru diversele sale creațiuni, sunt din cele cari te zguduie profund” [3, p. 5].

Spre deosebire de literatură, dialogul în artă începea, se poate zice, de la nivelul „zero”. Teatrul dramatic, opera, baletul, pictura rusă erau cunoscute de către publicul român prin „refracția” emigrării. Un interes deosebit din partea elitei intelectuale bucureștene îl prezentau tendințele moderniste din arta rusească, legate de moștenirea Epocii de Argint și avangardă. Se bucurau de succes balerinii B. Romanov, E. Smirnova și N. Obuhova, care au deschis calea spre scena românească unui șir întreg de dansatori ruși. Formarea și dezvoltarea baletului românesc este legată de activitatea coreografului și pedagogului A. Romanovskii, care a alțoit generațiilor de discipoli principiile baletului rus.

De remarcat faptul că s-au bucurat de recunoștință, în primul rând, pictorii emigranți a căror activitate era legată de teatru. A fost înalt apreciată expoziția

pictorului Gh. Pojidaev – picturi și lucrări teatrale, realizate în maniera cubistă. Pe tot parcursul perioadei interbelice, pe scena română au evoluat V. Feodorov, Gh. Levendali, E. Barlo, care au influențat considerabil dezvoltarea scenografiei românești. Tot în aceeași perioadă, publicul de la Opera Română s-a bucurat de zeci de interpreți din emigrația rusă, inclusiv – cu renume mondial: F. Șaleapin, L. Lipkovskaia, A. Mozjuhin, A. Gvozdețkaia, V. Karavia, A. Gheorghievskii, N. Grițenko, K. Zaporoeț. Conducerea Operei îi invita pe cântăreții ruși să interpreteze rolurile principale, cu unii se încheiau contracte de durată.

Una din principalele forme de înțelegere reciprocă erau turneele. Activitatea de turneu a artiștilor ruși în Vechiul Regat s-a organizat în a doua jumătate a anilor '20. Turneele trupelor dramatice, ale muzicanților, ale corurilor de kazaci deseori erau percepute ca eveniment cultural nu doar de publicul rus, ci și de cel român. Această atitudine s-a resimțit în timpul turneului în anul 1928, în București, a grupului din Praga a Teatrului Artistic din Moscova, care a avut un larg răsunset la public și în presă¹.

De un mare interes la publicul român se bucurau teatrele de divertisment, al căror repertoriu era alcătuit din piese scurte, cuplete populare, scheciuri, parodii, romanțe, pantomime, numere de dans. De la sfârșitul anilor '20, în turneu prin România se afla teatrul basarabean de miniaturi „Letuceia mîși” („Liliacul”), condus de I. Dubrovin, în a cărui trupă se regăseau artiști ruși și români. Datorită programelor artistice excelente, a devenit foarte popular teatrul din Riga „Bonzo” condus de A. Verner; pentru turneul prin Vechiul Regat, repertoriul teatrului a fost tradus în limba română.

Organizarea turneelor artiștilor ruși din străinătate era un lucru foarte dificil, iar în unii ani chiar imposibil, din cauza politicii de interdicții efectuate de autoritățile române față de emigranți. Organul Partidului Liberal, ziarul „Universul”, ieșea deseori cu critici tendențioase ale spiritelor „rusofile”, îndeosebi în Basarabia. Uneori publicațiile critice ale acestui ziar duceau la adoptarea unor măsuri administrative drastice, ca, de exemplu, sistarea turneului lui A. Avercenko în anul 1923 [5, p. 132-144]. Cu toate acestea, atitudinea față de cultura rusă, de reprezentării acesteia la majoritatea intelectualității românești era diferită față de cea a clasei politice angajate.

Societatea culturală „Atenium” populariza muzica rusă în România, interpretând în concertele simfonice operele compozitorilor celebri, organiza turnee pentru interpreți ruși. Astfel, la invitația societății, în Vechiul Regat au concertat cvartetul lui Kedrov, pianistul și compozitorul A. Cerepnin, pianistul A. Orlov ș. a. Directorul secțiunii muzicale basarabe-

ne, dirijorul bucureștean Radu Urlățeanu, ca răspuns la reproșurile ziarului „Universul” de propagandă rusească și de fanatismul față de moda rusească, aduce un șir de contraargumente. Unul dintre motivele interesului sporit a fost dorința de a transmite societății ideea că muzica românească trebuie să fie în originea și spiritul ei național și, în acest context, să urmeze modelul celei rusești – „pur național și popular”, „ca publicul, auzind dansul popular, sau „Kazaciok”, să-și aducă aminte de „Bătuta” și „Ciuda” și să nu considere muzica populară demnă doar de interpretare în restaurante”. Operele rusești, puse pe scenele capitalelor europene, confirmă faptul că „moda, răspândită prin marile centre ale lumii vechi și noi, nu mai este o modă, ci un curent”. R. Urlățeanu acorda o mare atenție activității societății „Atenium”, văzând în ea o modalitate de a „apropia prin artă și cultură sufletul slavon de cel latin” [10, p. 3].

Influența directă sau indirectă a culturii ruse au simțit-o mai mulți reprezentanți ai intelectualității românești. Schimbările produse sunt bine ilustrate de ziarul „Rampa” – publicație specială, dedicată literaturii și artei. Ziarul bucureștean, de mare autoritate, reflecta pe larg evenimentele culturale din țară și de peste hotare. Atenția corespondenților acestei publicații la acel moment nu era atrasă doar de Occident. În rubrica „Teatrele în străinătate”, care în mod tradițional acorda o atenție sporită scenei franceze, se publicau cu regularitate materiale despre emigrația teatrală rusă. Informația era variată. Se menționa despre actorii ruși – participanți la reprezentările muzicale în Germania, Franța, Iugoslavia, America; despre montarea pieselor dramaturgilor ruși pe scenele orașelor Viena, Milano, Madrid, Berlin; despre filmele cu participarea actorilor emigranți etc. În coloana „Teatrul în Rusia” se relatează despre viața teatrală și muzicală de la Moscova (ziarul dispunea de un corespondent special în capitala sovietică). Printre publicații ar fi de menționat o serie de recenzii substanțiale ale dramaturgului și criticului V. Eftimiu privind spectacolele de turneu ale Teatrului Hudojstvennyi (Artistic) din Moscova la Paris din 1923, eseurile despre istoria scenei ruse, relatări despre scriitorii ruși. Se poate spune că ziarul urmărea evoluarea artei rusești în întreaga lume, manifestând un interes egal față de ramurile ei sovietice și străine.

Printre personalitățile notorii ale culturii rusești cu renume mondial, cel mai frecvent erau menționați L. S. Stanislavskii și F. I. Șaleapin. Se vorbea despre activitatea marelui reformator al scenei rusești, despre situația complicată în trupa de teatru, despre relațiile sale cu autoritățile, despre sănătatea sa etc., inclusiv circulau zvonuri neconfirmate. Despre activitatea și viața privată a lui Șaleapin se vorbea, de obicei, în

coloana „Mari interpreți”. Datorită „Rampei”, publicul teatral bucureștean cunoștea foarte bine numele „genialilor regizori contemporani” V. Meierhold și A. Tairov. Ziarul a publicat capitolul despre muzică și teatru din „Schițele teatrale” ale lui A. Tairov.

În vizorul special al criticilor au intrat așa personalități ca pictorii N. Gončearova și M. Lariov, compozitorul Igor Stravinskii; S. Deaghilev cu „Baletul rusec” și faimoșii A. Pavlova, V. Nijinskii, T. Krasavina, S. Lifari; regizorii N. Evreinov și F. Komissarjevskii și mulți alți artiști de operă, balet, estradă, numele cărora erau interzise în presa sovietică din acele timpuri. Diversele publicații – notițe de actualități, interviuri, recenzii – erau ilustrate cu fotografii și desene. Pe paginile „Rampei” se făceau prezenți toți membrii Epocii de Argint, plecați în emigrare. Atenția deosebită față de creația și moștenirea artistică a acestora era legată și de pasiunea față de curentele estetice de avangardă ale intelectualității românești, ale cărei interese tindea să le satisfacă ziarul. „Rampa” le povestea detaliat cititorilor săi despre piesele rusești care urmau să fie puse în scenele teatrelor românești, iar după premieră – urmau articole critice ample. De asemenea, pe scară largă, erau anunțate și filmele rusești, iar mai apoi și cele sovietice, turnate în studiourile din Berlin și Paris și demonstrate în anii '20 în cinematografele bucureștene. Appreciate la justa valoare, peliculele erau recenzate.

Judecând după recenzii, de mare succes se bucurau la publicul român filmele la baza cărora se aflau operele clasice. Astfel, ca „eveniment cinematografic” a fost evaluat filmul „Raskolnikov”, turnat după romanul lui Dostoievskii „Crimă și pedeapsă”.

Materialele „Rampei” reflectă nu doar interesul sporit față de cultura rusă în anii interbelici, dar și perceperea ei în contextul paneuropean ca parte a culturii mondiale. În spațiul viu al paradigmei culturale a Orientului și Occidentului merg căutările identității culturale românești. „Cine cunoaște la sigur soarta culturii române și a celei din Europa Occidentală? Nu va fi oare nevoită România în viitorul apropiat să caute căi culturale independente? Și nu va aplica ea în acest caz elemente slave peste originile sale romane? Va găsi ea în această sinteză culturală izbăvire și recunoaștere?” – se întreba în anul 1923 jurnalistul basarabean D. Remenco, menționând că „această oportunitate este deja conștientizată de către intelectualitatea românească” [9, p. 3]. Câțiva ani mai târziu, V. Eftimiu, în articolul „Noi și rușii”, scria: „Rușii se bucură, pe drept cuvânt, în Occident de-un mare prestigiu artistic. De câte ori un francez sau un german vrea să ne laude, ne aseamănă cu rușii. Comparația e foarte măgulitoare. Totuși, ca orice comparație, are ceva subaltern. Noi înșine nu ne putem da

seama cât avem caractere rusești. Pecetea slavonă să fie atât de adânc înfiptă pe noi, încât să sugereze altora, spontan, evocarea rușilor?” Amprenta rusească, în care, potrivit autorului, străinii recunosc jocul în ansamblu al actorilor teatrului din București, în opera scriitorilor Brătescu-Voinești și M. Sadoveanu, mărturisea despre legăturile profunde și rafinate în sfera dialogului rus-român, în asimilarea creatoare a culturii străine [2, p. 3].

Cercetătorii români văd unicitatea perioadei interbelice în explozia culturală, produsă în „anii cei mai productivi, când activitatea artistică, în expresie valorică, este confruntată cu cea a Europei Occidentale” [6, p. 12].

În climatul spiritual al autoafirmării și creșterii sale, cultura românească este deschisă spre dialog cu alte culturi naționale, inclusiv cu cea rusească, care este percepută ca parte a culturii europene și mondiale. În această ordine de idei, apare un numitor comun, o idee despre valorile spirituale comune, care servesc drept bază pentru înțelegere reciprocă.

Dialogul dintre cultura română și cea rusească este foarte anevoios. Poate fi numit unic, chiar paradoxal, avându-se în vedere relațiile politice complicate dintre România și Rusia și poziția rigidă a autorităților române față de emigranții ruși. Cu toate acestea, multitudinea de personalități și evenimente în sfera relațiilor culturale româno-rusești în perioada interbelică servește drept ilustrație a afirmației că doar cultura se dezvoltă pe căile sale lăuntrice, iar contactele din sfera umanitară se dezvoltă peste barierele ideologice și politice.

Notă

¹ A se vedea: Turneul la București (1928) al trupei din Praga a Teatrului de Artă din Moscova. In: *Arta*. Seria audio-vizuale. 2012, p. 89-94.

Referințe bibliografice/ References

1. Brezuleanu A.-M. Rătăcind între două lumi. In: Leon Donici. *Marele Archimedes*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1997, p. V-XXV.
2. Eftimiu V. Noi și rușii. In: *Rampa*. București, 1928, 12 octombrie.
3. S. M. Cronica Teatrală. In: *Rampa*. București, 1923, 7 iulie.

4. Балан Д. Воздействие русской прозы на румынскую литературу XX века. In: http://macedonia.kroraina.com/rs/rs38_14.pdf (vizitat 12.03.2018). / Balan D. Vozdeystvie russkoi prozy na rumynskuiu literaturu. In: http://macedonia.kroraina.com/rs/rs38_14.pdf. (vizitat 12.03.2018).

5. Балан Д. Русские эмигранты и Румыния XX века (20–30 годы). In: *Les relations de la Russie avec les Roumains et avec le Sud-Est de l' Europe du XVIII-e au XX-e*. București: Biblioteca Bucureștilor, 2011, p. 125-176. / Balan D. Russkie emigranty i Rumynia XX veka (20–30 gody). In: *Les relations de la Russie avec les Roumains et avec le Sud-Est de l' Europe du XVIII-e au XX-e*. Bucureshti: Biblioteca Bucureshtilor, 2011, p. 125-176.

6. Брезуляну А.-М. Европейские горизонты румынской литературы в межвоенный период. In: *Центральная и Юго-Восточная Европа: литературные итоги XX века. Тезисы докладов Международной научной конференции*. Москва, 20–22 ноября 2001, М.: ИСЛ РАН, 2001, с. 12-13. / Brezuleanu A.-M. Evropeyskie gorizonty rumynskoy literatury v mezghvoennyi period. In: *Tsentral'naia i Iugo-Vostochnaia Evropa: literaturnye itogi XX veka. Tezisy dokladov Mezhdunarodnoy nauchnoi konferentsii*. Moskva, 20–21 noiabria 2001. М.: ISIRAN, 2001, s. 12-13.

7. От редакции. In: *Бессарабия*. Кишинев, 1923, 11 июля. / Ot redaktsii. In: *Bessarabia*. Kishinev, 1923, 11 iulia.

8. От редакции. In: *Голос Бухареста*. Бухарест, 1933, 13 августа. / Ot redaktsii. In: *Golos Bukharesta*. Bucureshti, 1933, 13 avgusta.

9. Ременко Д. Румыния и славянство. In: *Бессарабия*. Кишинев, 1923, 16 ноября. / Remenko D. Rumyniia i slavianstvo. In: *Bessarabia*. Kishinev, 1923, 16 noiabria.

10. Урлациану Р. Музыка. In: *Голос*. Кишинев, 1924, 6 мая. / Urlatsianu R. Muzyka. In: *Golos*. Kishinev, 1924, 6 maia.

Olga Garusova (Chișinău, Republica Moldova). Cercetător științific, Centrul de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural.

Ольга Гарусова (Кишинев, Республика Молдова). Научный сотрудник, Центр этнологии, Институт культурного наследия.

Olga Garusova (Chisinau, Republic of Moldova). Researcher, Center of Ethnology, Institute of Cultural Heritage.

E-mail: garusovaolga@mail.ru